

Волинської губернії придбати та користуватись нерухомим майном – склозаводом та всім, що до нього відносилось [6, арк. 1-2]. Паперова тяганина між Товариством та урядом тягнулась впродовж 5 років і завершилась передачею Рокитнівського скляного заводу Російському товариству, заснованого статським радником П. Неклюдовим [7, арк. 13], яке було допущено до діяльності в Російській імперії та затверджено його статут [3, с. 693].

Список використаних джерел:

1. Колібабчук Н. К. Вплив діяльності акціонерних товариств на розвиток кредитної політики Російської імперії на початку ХХ ст. / Н. К. Колібабчук // Правова держава. – 2015. – № 19. – С. 19-23. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2015_19_7.
2. Полное Собрание Законов Российской Империи: Собрание третье: [С 1 марта 1881 года по 1913 год]: [В 33-х т.]. – СПб.; Пг.: Гос. тип., 1885-1916. Т. 7: 1887: От № 4138 – 4932 и Дополнения. – 1889.
3. Полное Собрание Законов Российской Империи: Собрание третье: [С 1 марта 1881 года по 1913 год]: [В 33-х т.]. – СПб.; Пг.: Гос. тип., 1885-1916. Т. 22: 1902: [В 2-х отд-ниях]. – 1904. Отд-ние 1: От № 20932 – 22359 и Дополнения. – 1904.
4. Российский государственный исторический архив (далі – РГИА), РГИА, Ф. 118, Оп. 1, Д. 2, 366 л.
5. РГИА, Ф. 118, Оп. 1, Д. 19, 60 л.
6. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі – ЦДАК України), Ф. 442, Оп. 628, Спр. 84, 2 арк.
7. ЦДАК України, Ф. 442, Оп. 629, Спр. 545, 13 арк.

Созанська І.П.

*викладач суспільних дисциплін, викладач вищої категорії,
старший викладач;*

Горбей А.В.

*викладач суспільних дисциплін, викладач першої категорії,
ДВНЗ «Могилів-Подільський монтажно-економічний коледж»*

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГЕТЬМАНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Тема цієї статі була обрана з-поміж багатьох інших завдяки великій зацікавленості авторів питаннями національної ідеї українського народу та можливостями відродження українського етносу як одного з найпотужніших народів Європи. Дослідивши історію українського козацтва, ми зможемо відродити свою віру в себе, нашу країну, в найкраще багате і цікаве майбутнє

Нас до написання статті спонукала зацікавленість національним українським характером. Якщо бути стислим, то українська етнопсихіка характеризується взаємодією двох складових, двох типів української культури. Це: «хліборобська культура», для якої властиві м'якість, лагідність, толерантність, чуйність, душевна теплота, вибачливість, мрійливість, милосердя;

«лицарська (козацька) культура», для якої властиві діловитість, рішучість, наполегливість, вірність слову, точність, практичність, конкретність, справедливість.

Однією із визначних рис лицарської складової українського характеру є здатність швидко вирішувати важкі проблеми. Проаналізуємо, як ця особливість української психіки виявилася у вирішенні соціально-економічних проблем у контексті розбудови української державності та української національної ідеї.

На середину XVII ст. у різних сферах розвитку українського суспільства визріли гострі суперечності з наявним статусом України у складі Речі Посполитої, її політикою в українському питанні, з усталеними в ній суспільно-політичним ладом і системою соціально-економічних відносин.

У цей час надзвичайно ускладнилася соціально-економічна ситуація в українських землях, що входили до складу Речі Посполитої. Після закінчення виснажливої для Західної Європи 30-літньої війни саме Польща стає одним з головних експортерів хліба. Основний польський порт Гданськ від 1583 до 1648 р. у 2,5 рази збільшив відвантаження зерна. Орієнтація на внутрішній та зовнішній ринок, а не на задоволення власних потреб суттєво вплинула на структуру поміщицьких господарств. Вони активно перетворюються на фільварки (виробництво та переробка сільськогосподарської продукції, засноване на щотижневій панщині та чітко зорієнтоване на ринок). В основі цієї трансформації лежали два взаємопов'язані процеси – зміцнення феодальної земельної власності та посилення кріпацтва.

У складних умовах опинилося і міщанство, особливо у тих містах, які перебували у приватній власності феодалів. Міщанство виконувало повинності та сплачувало податки – чинш, церковну десятину та ін. Феодальна знать досить потужно конкурувала із міщанами у торгівельно-промисловій сфері, користуючись правом безмитного вивезення своїх товарів та монополією становленням у виробництві певних видів продукції.

Відсутність власної держави, поступова втрата національної еліти, церковний розкол, зростання закріпачення селянства не тільки помітно гальмували у середині XVII століття суспільний розвиток українського народу, а й робили цілком реальною загрозу втрати його національної самобутності, асиміляції та зникнення з історичної сцени.

Хоча за рівнем розвитку промисловості і торгівлі Україна відставала від Німеччини, Англії та Нідерландів, все ж на цей час вже окреслився процес розкладу цехового ремесла і в багатьох промислах відбувалося зародження початкових форм мануфактурного виробництва. Особливо виразно ці зміни проявлялися, на відміну від Нідерландів та Німеччини, не в промисловості та торгівлі, а в сільськогосподарському виробництві Півдня України. Адже становлення козацького стану супроводжувалося розвитком якісно нового типу господарства – за суттю фермерського. Протиріччя між ним і наступом фільварково-панщинного господарства, яке ґрунтувалося на праці закріпаченого селянина, стало однією із головних причин вибуху 1648 р. По-друге, козацтво виробило такі принципи соціальної організації, які докорінно

відрізнялися від наявних середньовічних суспільних відносин і вступали у суперечність з ними. Курс польського уряду на ліквідацію козацького стану не міг не викликати його збройного спротиву. По-третє, надзвичайно швидкими темпами відбувалося зростання соціально-економічного визиску селян і міщан та закріпачення ще відносно вільного населення Південного і Східного регіонів.

Гетьман був главою і правителем України. Він очолював уряд і державну адміністрацію, був головнокомандувачем, скликав ради, видав фінансами, керував зовнішньою політикою, мав право видавати обов'язкові для всіх нормативні акти – універсали. Система органів публічної влади мала три рівні – генеральний, полковий, сотенний. Реальна найвища влада в державі належала генеральному урядові, до якого належали гетьман та генеральна старшина. Повноваження генерального уряду поширювалися на всю територію України. На місцях управляли полкові та сотенні уряди. У великих містах управління здійснювалося магістратами, в малих, але привілейованих – отаманами.

Фінансову сферу держави гетьман спочатку контролював особисто, а з 1654 р. була введена посада гетьманського підскарб'я, який контролював прибутки та видатки військової скарбниці. Поповнення державної скарбниці здійснювалося із чотирьох основних джерел: із земельного фонду, з прикордонного торгового мита, з доходів від промислів, торгівлі та з податків.

Гарантом успішної розбудови Української держави стала національна армія. Вона сформувалася на організаційних принципах Запорізької Січі. Її ядро становило реєстрове та запорозьке козацтво, навколо якого об'єдналося повстале селянство та місце населення. Українська держава доби Хмельниччини сформувалася на двох принципових засадах, які часто вступали між собою у протиріччя, – демократії та авторитаризму. На початковій фазі національно-визвольних змагань переважають демократичні засади, та коли ситуація стає критичною, а демократія дедалі більше набуває рис класичної охлократії, під впливом Богдана Хмельницького та його однодумців набирають силу авторитарні начала.

Отже, в процесі національно-визвольних змагань у світогляді козацької еліти, перш за все Богдана Хмельницького, відбулася певна еволюція від ідеї козацької автономії до створення незалежної держави. В основу державотворчого процесу було покладено модель військового територіального поділу та систему організації публічної влади Запорізької Січі. З часом під впливом обставин у житті козацької держави посилюються тенденції переростання демократії в авторитаризм, а республіки в монархію.

Богдан Хмельницький був політиком, який зумів не лише очолити боротьбу за національну незалежність, а й за допомогою гнучкої соціально-економічної політики об'єднати для досягнення цієї мети зусилля різних класів, станів і груп українського суспільства, пом'якшити гостроту соціальних суперечностей, запобігти їх переростанню в громадянську війну. Цим були створені сприятливі умови для завершення в основних рисах процесу формування Української держави.

Список використаних джерел:

1. Бойко О.Д. Історія України: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр «Академія», 1999, с. 75-109.
2. Гвоздик-Пріцак Л. Економічна і політична візія Богдана Хмельницького та її реалізація в державі Військо Запорозьке / Відп. ред. О. Митанич. – К.: ТОВ «Видавництво «Обереги», 1999, с. 58-70.
3. Михайло Грушевський. Ілюстрована історія України. Репринтне відтворення видання 1913 року. – Київ – Львів, 1992, с. 25-47.
4. Історія України / В.Ф. Верстюк, О.В. Гарань, О.І. Гуржій та ін; під ред. В.А. Смолія. – К., Альтернативи, 1997, с. 65-98.
5. Смолій В.А., Степанков В.С. Богдан Хмельницький (Соціально-політичний портрет). – К.: Либідь, 1999, с. 23-62.
6. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків / Пер. з рос. І.І. Сварника; Упоряд. іл. О.М. Апанатович; Худож. В.М. Дозорець. – Львів: Світ, 1990, с. 36-48. Дорошенко Д.І. Нарис історії України: У 2-х томах. Том II. (від половини XVII століття.). – К.: Глобус, 1992, с. 48-95.
7. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т. 2. Від середини XVII століття до 1923 року. – 3-тє вид. – К.: Либідь, 1995, с. 56-70.